

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
HUZURIDAGI ILMIY DARAJALAR BERUVCHI
DSc.03/10.12.2019.I.16.01 RAQAMLI ILMIY KENGASH
SOLIQ QO'MITASI HUZURIDAGI FISKAL INSTITUT

Qo'lyozma huquqida

UDK: 336.2:(575.1)

ATAQULOV USMAN MAXMADAMINOVICH

KO'CHMAS MULK OBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNI
TAKOMILLASHTIRISH

08.00.07 - "Moliya, pul muomalasi va kredit"

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan

DISSERTATSIYA

Ilmiy rahbar: Hotamov Komil Rabbimovich

iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Toshkent-2024

MUNDARIJA

KIRISH.....	3
I BOB. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KO‘CHMAS MULK OBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI.....	13
1.1. O‘zbekiston Respublikasida ko‘chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishning iqtisodiy mohiyati.....	13
1.2. Ko‘chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishda ko‘chmas mulk solig‘ini joriy etishning nazariy-huquqiy asoslari.....	23
1.3. Ko‘chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishning ilmiy-nazariy asoslari.....	32
II BOB. KO‘CHMAS MULK OBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISH MEXANIZMI TAHLILI.....	52
2.1. Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblab chiqarish va to‘lash tartibining amaldagi holati tahlili.....	52
2.2. Yuridik shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblab chiqarish va to‘lash tartibining amaldagi holati tahlili.....	69
2.3. O‘zbekistonda jismoniy va yuridik shaxslarning ko‘chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishda soliq ma‘murchiligi tahlili.....	88
III BOB. O‘ZBEKISTONDA KO‘CHMAS MULK OBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	106
3.1. Ko‘chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishda xorijiy mamlakatlarning ilg‘or tajribalari va ulardan mamlakatimizda foydalanish istiqbollari.....	106
3.2. O‘zbekistonda jismoniy va yuridik shaxslarning ko‘chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishni takomillashtirish.....	122
XULOSA.....	141
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	144
ILOVALAR.....	149

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zaruriyati. Jahon iqtisodiyotida moliyaviy beqarorlik holatlarining namoyon bo'lishi davlat budjeti daromad manbalarining barqarorligini mustahkamlash amaliyotini takomillashtirishni taqozo etmoqda. Jumladan, ko'chmas mulk obyektlarini soliqqa tortish va uning mahalliy budjetdagi o'rni va ahamiyati ortib bormoqda. "Dunyo mamlakatlarida ko'chmas mulk solig'i jami budjet daromadlarining 10 foizgacha bo'lgan qismini tashkil qiladi. Xususan, Shvetsiyada 1 foiz, AQSHda 9 foiz, Buyuk Britaniyada 10 foiz. Ushbu soliqning mahalliy budjetdagi tutgan o'rni Fransiyada 20 foizni, Buyuk Britaniyada 30 foizni, Kanadada 40 foizni tashkil qiladi"¹. Rivojlangan davlatlarda ko'chmas mulk obyektlarining budjet daromadlarini to'ldirishdagi ahamiyati ortib borishi bilan ularni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish ham dolzarb bo'lib bormoqda.

Hozirgi globallashtirish sharoitida rivojlangan davlatlarda ko'chmas mulk obyektlarini soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish, soliq ma'murchiligini soddalashtirish tadqiqiga alohida e'tibor berilmoqda. Jahon iqtisodiyoti yangi bosqichga ko'tarilib, raqamli iqtisodiyot ko'lami kengayib borayotgan hozirgi vaqtda qulay soliq muhitini yaratish, soliq yukini optimallashtirish, innovatsion faoliyatni rag'batlantirish, samarali soliq-budjet siyosatini tashkil etish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlash va soliq solinadigan ko'chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishni takomillashtirish bu boradagi ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlaridan hisoblanadi.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda yer uchastkalari va mol-mulkni soliqqa tortishni yanada takomillashtirish, ularni baholash va hisobini yuritishda zamonaviy usullarni joriy qilish, yer resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, shuningdek, mahalliy davlat hokimiyati organlarining mustaqilligini yanada oshirish bo'yicha keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bugungi kunda mamlakatda ko'chmas mulk obyektlarini to'liq va o'z vaqtida soliqqa tortilishini

¹ Воронин С., Корабоев Б., Ниязметов И., Угай Д. Международный опыт налогообложения недвижимости// Общество и экономика. -2021. - Выпуск 2. С.119-130..

ta'minlash, jumladan yuridik va jismoniy shaxslarga xususiy mulk huquqi asosida tegishli bo'lgan obyektlarni soliqqa tortish mexanizmidagi muammolarni bartaraf etish, shu bilan birga soliqqa tortish tartibini soddalashtirish, ko'chmas mulk mulkdorining ixtiyorida qoladigan soliqqa tortish borasida qo'llaniladigan imtiyozning adolatlilik tamoyiliga mosligini, amaldagi mol-mulk va yer soliqlarini birlashtirib yagona ko'chmas mulk solig'ini joriy etish orqali O'zbekistonda ko'chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishni yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi. Mazkur vazifalarni samarali amalga oshirishda mol-mulk solig'i bazasini hisoblashda binolar va inshootlarning joylashgan o'rnidan kelib chiqqan holda har bir kvadrat metri uchun mutlaq miqdorda belgilangan eng kam qiymatlarini o'rnatish, korxonalar ko'chmas mulk obyektining qoldiq qiymati 1 kv. metr uchun belgilangan eng kam qiymatdan past bo'lgan taqdirda soliq bazasini aniqlash tartibini ishlab chiqish, soliq to'lovchilar uchun ko'chmas mulk obyektlari uchun belgilangan eng kam qiymatga tumanlarning iqtisodiy rivojlanishi darajasidan kelib chiqqan holda kamaytiruvchi koeffitsiyent qo'llash, yuridik shaxslarning yer solig'i hisobotlarini avtomatik hisoblab chiqarish tizimini joriy qilish masalalarini tadqiq etishga qaratilgan ilmiy tadqiqot ishlari dolzarb ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022 - 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida", 2020-yil 7-sentyabrdagi PF-6061-son "Yer hisobi va davlat kadastrlarini yuritish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2020-yil 3-dekabrda PF-6121-son "Resurs soliqlari va mol-mulk solig'ini yanada takomillashtirish to'g'risida", 2021-yil 8-sentyabrdagi PF-6307-son "Soliq majburiyatlarini bajarishda tadbirkorlik subyektlariga yanada qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonlari, 2022-yil 15-apreldagi PQ-208-son "Budjetlararo munosabatlarni va soliq ma'muriyatchiligini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi qarori va mazkur sohaga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda ushbu dissertatsiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi.